

Як стало відомо з матеріалів слідства, весь довгий час родичі розшукували своїх рідних та батьків. Писали в різні інстанції, посилали запити. У відповідь - мовчання. І лише в 1992 році, коли Україна нарешті здобула незалежність, згідно закону від 17.04.91 р. "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" були переглянуті матеріали справи. Частині учасників організації зняті звинувачення, із-за відсутності сукупності доказів" [10, с.145].

В цілому ж, не дивлячись на деякі протиріччя і суперечливості в оцінці діяльності кожного з них, деяку наївність, "розбудити" національну свідомість народу, в ті воєнні часи, всі вони, члени Бишівської районної організації ОУН, реабілітовані історією.

На багато десятиліть ця маловідома сторінка була вилучена під грифом "Совершенно секретно" з книги історії, а заодно й люди, наші земляки, яким випало на долю важкі випробування війною. Ця стаття нехай буде для молодих поколінь нагадуванням, якою великою ціною дісталася нам незалежність. Пам'ятаймо ж слова відомого українського письменника Романа Іванчука: "Воля не може народитися в теплому запічку, вона завжди народжується у крові".

Примітки

¹ *Нариси з історії Макарівського району*. – К.: Логос, 2006 р.

² *Макарівські вісті* (газета Макарівського району Київської області). - 1991-2009 рр.

³ *Ремелє В., Ремелє О., Шулькевич Г.* Рідний край, Макарівщина. - Макарів, 2001.

⁴ Слюгати жителів села Рожів, зібрані місцевим краєзнавцем Г. Шулькевичем, 14.07.2005 року.

⁵ *Ремелє В., Ремелє О., Шулькевич Г.* Історія села Рожів. – К., 2007.

⁶ *Матеріали історико-краєзнавчого музею Бишівської ЗОШ І-ІІІ ступенів.*

⁷ *Матеріали Макарівського районного краєзнавчого музею.*

УДК 94(477.41)"1941/1942"355.415.8

Катерина ДВІРНА
(м. Київ)

Допомога військовополоненим та знедоленим жителям міста Борисполя в період німецької окупації (жовтень 1941–квітень 1942 рр.).

У публікації розкривається один із малодосліджених регіональних аспектів діяльності української допоміжної адміністрації на окупованій території України. Йдеться про допомогу Бориспільської районної Управи військовополоненим і знедоленим цивільним громадянам у початковий період окупації.

Ключові слова: військовополонені, концтабір, Бориспільська міська Управа, Бюро допомоги військовополоненим.

Kateryna Dvirna (Kyiv). Support to the war prisoners and the destitute of Boryspil during German occupation (October 1941 – April 1942)

This publication covers the regional specific character of the occupation policy on the territory of Ukraine. The author studies over the support to the war prisoners and the destitute of Boryspil by the local self-government authorities (October 1941 – April 1942).

Keywords: war prisoners, concentration camp, Boryspil self-government authority, The support bureau to war prisoners.

Доля радянських військовополонених у нацистських таборах на території України в період Другої світової війни є на сьогодні актуальною науковою проблемою, якій присвячені численні публікації особливо протягом останніх десяти років. Однак тема військовополонених в Борисполі в період німецької окупації не вивчалася. Єдиною кращезнавчою працею про воєнне лихоліття на Бориспільщині є документальна розвідка А.С. Зиля, надрукована в 1999 р. [1] З того часу суттєво змінилися науково-методологічні підходи у вивченні проблем Другої світової війни, а розсекречені архівні матеріали дали можливість ввести до наукового обігу нову статистику та, що суттєво, нові факти, які багато років були під забороною. Саме ці обставини і викликали у автора науковий інтерес до вивчення заявленої проблеми. Документи українського самоврядування в період окупації – звіти, накази, розпорядження Бориспільської районної управи, які знаходяться у фондах Державного архіву Київської області, лягли в основу даної публікації і висвітлюють регіональну специфіку окупаційної політики у зазначений період.

Трагічним для України був початковий період війни. Найжахливішою трагедією була втрата людей - військових та цивільних, які були вбиті або ж поранені. Трагізм перших місяців війни відбився і на долі людей, що залишилися на окупованій німцями території. Після невдалої для радянських військ операції під Києвом у вересні 1941 р. навіть гітлерівці не сподівалися, що в полон попаде така величезна кількість військових. За прогнозами німецьких властей у вогняному кільці під Києвом мало бути трохи більше 300 тисяч військовополонених, проте реальна їх кількість була 665 тисяч! Це були живі люди, які потребували їжі, одягу та даху над головою. Німецька сторона вирішувала ці питання дуже просто – ліквідувати або ж використати їх як дармову робочу силу для перемоги та розквіту нацистської Німеччини. Саме з цією метою і були створені концтабори для військовополонених в місті Києві та його околицях.

У Борисполі військовополонені з'явилися в кінці вересня – в жовтні 1941 р. – поранені, знесилені, хворі та голодні. В районі Борисполі скоро буде створено дулаг – збірний та пересильний пункт для військовополонених та цивільних громадян.

У жовтні 1941 р. за ініціативи Бориспільської районної Управи було організовано Бюро допомоги військовополоненим. У частині 4 наказу Районної Управи Бориспільського району від 7 жовтня 1941 р. вказувалося: "Для організації ефективної допомоги по харчуванню і поверненню військовополонених утворити Бюро допомоги військовополоненим. Завідуючим Бюро призначити пана Гудиму Гриць-

ка Федоровича" [2]. Бюро складалося із 5 чоловік: Голови Бюро, двох членів, секретаря та комірника. Основним завданням Бюро було допомогти визволитися з полону військовим, а також надати їм матеріальну допомогу. Матеріальна допомога складалася виключно з добровільних пожертвувань населення Борисполя та навколишніх сіл.

Для збору продуктів від населення утворювалися невеликі комісії з трьох осіб. Це були переважно жінки, які прикріплювалися до конкретних вулиць, обходили свою ділянку з підводою і збирали найрізноманітніші продукти. Вся продукція здавалася до Бюро допомоги військовополоненим, а потім Бюро видавало продукти в Бориспільський табір військовополонених, головним чином в госпіталь, де перебувало близько 4500 осіб.

За вказаний період було зібрано та передано до Бюро: картоплі – 29783 кг, цибулі – 2914 кг, моркви – 3132 кг, сухарів – 350 кг, капусти – 983 кг, печеного хліба – 257 кг, сала – 19,9 кг, часнику – 3 кг, петрушки – 2 кг, буряків – 1216 кг, квасолі – 173 кг, гороху – 68 кг, махорки – 550 кг, крупів – 54,5 кг, пшона – 54,5 кг, м'яса – 534 кг, гарбузів – 365 кг. [3]. Крім того, німецькою владою було виділено 980 кг житнього борошна, яке було передано госпіталю. Для військовополонених, які були відпущені німецьким командуванням із таборів та йшли додому, в Борисполі було утворено Пункт із гарячою їжею та ночівлею.

Незабаром Бориспільською Районною Управою була прийнята Постанова, згідно з якою Бюро допомоги військовополоненим було реорганізоване в Бюро допомоги військовополоненим та відділ суспільної опіки і пенсій. У частині 13 постанови від 24 жовтня 1941 р. вказувалися наступні напрямки роботи новоствореної структури, а саме: 1) до 31 жовтня 1941 р. взяти на облік усіх інвалідів, пенсіонерів, безпритульних дітей та все населення, яке вкрай потребує матеріальної допомоги; 2) організувати фонд жертвування серед населення містечка Борисполя, який увійде до загального фонду суспільної опіки; 3) проєкт норм продуктів на выдачу одноразової, а також систематичної допомоги всім, хто має у цьому потребу, подати на розгляд Районної Управи до 26 жовтня 1941 р. У документі також вказувалося, що Українською Управою буде виділена грошова допомога фонду суспільної опіки [4].

Скоро розпочалася активна робота з обліку інвалідів та пенсіонерів як Борисполя, так і сіл району, патронуваних дітей та сиріт, а також іншого населення, яке вкрай потребувало матеріальної допомоги. Для розгляду питання про допомогу було утворено Комісію, до якої увійшли представники від вулиць та місцевих організацій. Вона розглядала питання допомоги індивідуально по кожному громадянину. Новостворене Бюро звернулося до начальника Бориспільського сільськогосподарського округу пана Раволле з клопотанням допомогти знедоленим продуктами харчування. Це дало свої результати. З 24 листопада 1941 р. по 1 січня 1942 р. Бюро отримало 1900 кг житнього борошна, що дало змогу забезпечити систематично по 6 кг продукту на душу патронуваних дітей та круглих сиріт.

У січні від німецької влади було отримано житнього борошна 600 кг, пшенично-го – 500 кг, м'яса – 200 кг. Продукти видавали перед Різдвяними святами патроно-

Розділ 4. Актуальні проблеми історії Другої світової війни (1939-1945 рр.)

ваним дітям – сиротам, а також дітям бідних верств населення в кількості 1357 осіб. Для дітей було навіть влаштовано Різдвяну ялинку.

Протягом наступних місяців за сприяння Бюро допомоги військовополоненим та відділу суспільної опіки і пенсій постійно видавалася матеріальна допомога, але в різкій кількості.

Так, у лютому 1942 р. було одержано житнього борошна 2700 кг, що було вагомою допомогою 80 сиротам та 372 біднякам. Протягом березня та квітня допомога продуктами була наступною:

Місяць	Житнє борошно	Пшеничне борошно	М'ясо
Березень	4651,6 кг	636 кг	794,6 кг
Квітень	4930,5 кг	942,8 кг	794,3 кг

Вказану вище допомогу в березні отримали патроновані діти та круглі сироти в кількості 182 осіб, сім'ї політ'язнів – 37 осіб, пенсіонери та інваліди – 82 особи, а також збідніле населення – 502 особи. У квітні допомогу отримали 43 інваліди та пенсіонери, 52 особи із сімей політ'язнів, патроновані діти в кількості 203 особи та 659 бідняків [5].

Були встановлені норми видачі продуктів кожній категорії. Так, патронованим дітям на місяць видавалося 6 кг житнього борошна, пшеничного - 1,2 кг, м'яса - 1 кг. Решті населення житнього борошна на дорослого видавалося 7,5 кг, пшеничного - 1,6 кг, м'яса - 1,36 кг. На малих дітей до 14 років житнього борошна виділялося 4,5 кг на місяць, пшеничного – 0,8 кг, м'яса - 0,68 кг.

Протягом останнього кварталу 1941 року та першого кварталу 1942 року найбільшим інвалідам та пенсіонерам було видано грошову допомогу в розмірі 100 крб. на чоловіка за квартал. Всього Районна Управа видала 20 000 крб. На квітень 1942 р. у відділі суспільної опіки та пенсій залишилися лише 3 працівники – завідувачий, секретар та комірник, які і надалі проводили важливу роботу, допомагаючи найбільшим верствам населення Борисполя та Бориспільського району.

Наведені інформаційно-статистичні матеріали засвідчують труднощі, які випали на долю мешканців Бориспільщини на початковому етапі війни. Дякуючи діяльності Бюро допомоги військовополоненим та відділу суспільної опіки і пенсій, допомозі простих мешканців Борисполя та жителів Бориспільського району, військовополонених та сирот, немовлята й пенсіонери у ті голодні та холодні часи залишились живі! Однак поряд з “благодійністю” окупаційної влади в Борисполі проводилися розстріли та облави як жителів сіл району, так і мешканців Борисполя. Коллаборантська політика “нового порядку” лише тимчасово замаскувала жахи війни.

Протягом багатьох місяців в Бориспільському парку культури та відпочинку безперерійно працювала шибениця, і кожен день на ній висіли “оновлені” трупи. Скоро спорудили ще одну – на базарній площі Борисполя. Дана практика активізувалася влітку 1942 р., адже міська німецька влада проводила виїзні акції смерті проти населення ближніх сіл Бориспільського району – в Рогозові, Іванкові, Любарцях тощо. Пізніше ця хвиля терору перемістилася в Переяслівський та Ржищевський райони. Так, у Ржищеві за одну показову акцію було вбито 2000 чоловік [6]. У

цілому на території Київської області вбито 216633 чол. та відправлено до Німеччини 142008 чоловік [7]. Одним із перших саме із сіл до Німеччини були відправлені військовополонені переважно за рахунок цивільного населення, однак перевага надавалася фізично здоровій молоді та представникам колгоспного активу.

Історично-краєзнавчий аспект зазначеної автором проблеми безумовно потребує подальшого вивчення.

Примітки

- ¹ Зиль А.С. Бориспільщина в роки війни. Документальна розповідь. – К., 1999.
- ² Державний архів Київської області (далі ДАКО) – Ф. 2412 (0085). – Оп. 2. – Од. зб. 215. – Арк. 10.
- ³ Там само. – Арк. 2-3.
- ⁴ Там само. – Арк. 9.
- ⁵ Там само. – Арк. 6.
- ⁶ ДАКО. – Р-4. – Оп. 1. – Спр. 91. – Арк. 12.
- ⁷ Справочник о нацистських лагерях военнопленных, действовавших на оккупированной территории Украины. И формах увековечивания памяти погибших. – К: ВІПТ“Компас”, 2002. – с. 36.

УДК 94(477)“1943/1944”:31

Ольга АЛФЬОРОВА
(м. Київ)

Суспільні настрої населення України в період після нацистської окупації стосовно повернення радянської влади (1943-1944 рр.)

У статті зроблено спробу розкрити суспільні настрої населення Української РСР пов'язані з поверненням радянської влади та відновленням комуністичного режиму. Продемонстровано їх неоднозначність, суперечливість та регіональну специфіку.

Ключові слова: війна, окупаційний режим, радянська влада, морально-психологічний клімат, суспільні настрої.

Olga Alfiorova (Kyiv). The public opinion of Ukraine population about Soviet Regime after Nazi occupation (1943-1944)

An attempt to find out public opinion of the Ukrainian Soviet Socialistic Republic population about Communist Regime on this territory is done in the article. Their ambiguousness, contradiction and regional specific is analyzed.

Keywords: war, occupation regime, Soviet Regime, moral and psychological climate, public opinion.

Трагічні події Другої світової війни досьогодні сприймаються неоднозначно і лише об'єктивне висвітлення тогочасних подій дає змогу сучасникам використати досвід та уроки тих драматичних часів для консолідації українського суспільства.